

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ САМОСВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ КАР'ЄРНОГО РОЗВИТКУ ПРАВНИКА

В. В. Петрушенко

викладач кафедри соціальної психології ФПСР
ОНУ імені І. І. Мечникова

Аналіз особистості та діяльності різних представників правничої професії дозволив нам припустити, що важливими особистісними гарантами кар'єрного розвитку правника можуть бути неочевидні характеристики його особистості та індивідуальності, до яких ми відносимо: особистісні цінності та особистісні переваги правника, розвиток мовлення та здатності до утворення вербальних асоціацій.

Схарактеризуємо коротко означені характеристики особистості правника, які позитивно впливають на його кар'єрний розвиток.

Особистісні цінності та особистісні переваги правника. У психологічних дослідженнях до нещодавнього часу проблема цінностей як регуляторів діяльності та комунікації розглядалася в аксіологічному контексті, сформованому у філософії та соціології, де ці відносини визначалися як суб'єкт-об'єктні. Оцінки суб'єкта в такому контексті спрямовані на зовнішню реальність — фізичний світ, соціум і світ ідеальних цінностей, що в ньому закріплені.

Однак розробка поняття особистісного сенсу не включала ціннісні відносини в контекст понять, що описують смислову регуляцію діяльності правника, що можна пояснити ускладненням прямого порівняння цих відносин з іншими особистісними структурами. Перехід від концепції суб'єктивних цінностей до поняття особистісних цінностей можливий через вивчення їх ролі в саморегуляції особистості правника, яка активно взаємодіє не лише із зовнішнім світом, а й зі своїм внутрішнім світом.

Для впровадження концепції особистісних цінностей в психологічне розуміння особистості правника необхідно не лише встановити їх зв'язок з іншими поняттями, що описують

сміслову сферу його особистості, але й вказати на відповідні емпіричні прояви.

На наш погляд, конструктивна роль особистісних цінностей найбільш явно виявляється при аналізі моральних рішень та процесів особистісної регуляції прийняття рішень правником (інтелектуальних, поведінкових тощо). У таких випадках суб'єкт реалізується на рівні цілісного Я, що передбачає свідомий і відповідальний вибір як у контексті зовнішніх альтернатив, так і в контексті досягнутого потенціалу саморегуляції, що включає внутрішню динаміку мотивів, цілей і смислів. Якщо вважати, що особистісні цінності є специфічною формою функціонування смислових утворень у структурах особистості, можна визначити їх психологічні корені: вони формуються та проявляються саме в актуальній регуляції рішень суб'єкта щодо його уподобань. Таким чином, особистісні цінності правника функціонують як певний рівень розвитку або актуалізації смислових утворень особистості.

Ми вважаємо, що особистісні цінності сприяють

переходу правника на вищий рівень особистісних структур тих смислових утворень, які раніше могли виступати як значущі психічні регулятори діяльності та спілкування, але набирають ціннісний статус лише тоді, коли особисті зусилля спрямовані на осмислення своєї смислової професійної сфери та власного Я. Таким чином, щоб зрозуміти власні сенси, правнику необхідно не лише їх відчутти або пережити, а й осмислити. Осмислення вимагає об'єктивізації цих сенсів хоча б у межах внутрішньої мови. Водночас зовнішня вербалізація може надавати суб'єкту орієнтири, до яких він відносить рішення задачі на сенс, що визначає сприйняття осмислених сенсів як «своїх» або «чужих», бажаних чи неприйнятних у контексті більш високих рівнів усвідомлення Я-концепції.

Таким чином, можна стверджувати, що формування особистісних цінностей пов'язане з динамікою процесів усвідомлення, які включають різні види вербалізації та переміщення когнітивних і особистісних зусиль на власну сміслову сферу. Це формування охоплює принаймні дві складові: створення самих особистісних сенсів і формування особистісних цінностей.

Уявлення про формування смислових образів нерозривно

пов'язані з аналізом реальної життєдіяльності правника і включають такі аспекти динаміки смислоутворення, як інтеграція та ієрархізація мотивів, вирішення смислових задач, особистісний вибір та конфлікти. На пізніх етапах кар'єри, на рівнях зрілої особистості, що самосвідомо сприймає себе, ця динаміка проявляється в організації власного внутрішнього світу, коли смислова сфера все більше стає центром зусиль особистості (S. Sloma [159]).

Також важливо зазначити, що смисли не можуть бути створені лише завдяки спеціальним свідомим зусиллям; такий підхід може призвести до втрати специфіки психологічної реальності і спростити процес формування особистісних цінностей до механічного процесу раціонального продукування та засвоєння.

Важливим чинником успішної кар'єри правника, на наш погляд, є наявність толерантних рис у структурі його особистості.

Проблема толерантності є складною і навряд чи має одне єдине рішення, яке б остаточно визначало межі, за якими толерантність втрачає свою цінність і призводить до всюдозволеності.

Для розуміння ролі толерантності у правничій діяльності можливо застосовувати класичні психологічні підходи. Так, поведінковий підхід до визначення толерантності розглядає її як специфічну поведінку людини. З точки зору когнітивного підходу в основі толерантності лежать знання та раціональні аргументи. З екзистенційно-гуманістичної точки зору справжня, зріла толерантність обов'язково усвідомлена, осмислена і відповідальна. Така толерантність, на думку J. N. Ekennia, не зводиться до автоматичних реакцій чи простих стереотипних дій - це цінність і життєва позиція, реалізація якої в кожній конкретній ситуації має певний сенс і вимагає від суб'єкта толерантності пошуку цього сенсу та відповідального рішення.

Цілісність професійної свідомості правника, який перебуває на кожному з етапів кар'єрного розвитку визначається взаємозв'язком її когнітивних, емоційних, ціннісних та соціально-психологічних компонентів.

Виходячи з цього, у структурі професійної свідомості правника на різних етапах кар'єрного розвитку ми виділяємо наступні

КОМПОНЕНТИ:

- мотиваційно-ціннісний (задоволеність професією, мотиваційно-ціннісне ставлення до правничої діяльності, психологічні особливості особистісних цінностей та особистих переваг в професії, толерантність та емпатія);
- когнітивно-довільний (особливості пам'яті, уваги, локалізація відповідальності);
- соціально-комунікативний (індивідуальна рефлексія, міжособистісні відносини у професійній площині).

Кожний з цих елементів професійної свідомості правника впливає на інші, утворюючи цілісну динамічну систему, яка постійно змінюється під впливом зовнішніх (етапи кар'єрного розвитку) та внутрішніх (особистісні зміни, які відбуваються на різних етапах кар'єрного розвитку) чинників. Зміни в особистості правника можуть бути спричинені різноманітними факторами, такими як досвід професійної діяльності, взаємодія у професійному співтоваристві, соціальне середовище тощо.

Література

1. Засекіна Л. Структурно-функціональна організація інтелекту. Острог: Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. 370 с.
2. Кисіль С. Індивідуальний підхід у навчанні на основі обліку типологічних особливостей особистості фахівця. Проблеми інженерно-педагогічної освіти : збірник наукових праць. Вип. 1. Харків : УПА, 2001. С. 111–115.
3. Швалб Ю. Цілепокладання свідомості (психологічні моделі). Київ : Мілленіум, 2013. 152 с.
4. Шевченко Н. Професійна свідомість: специфіка психологічного Я. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Психологія». 2005. № 14. С. 98–106.